

Гаврилькевич В. К., Крук С. Л. Засоби психологічного і педагогічного забезпечення особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки // Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців : тези доповідей VI Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 22–23 березня 2018) / [ред. колегія: Є. М. Потапчук (голов. ред.), Т. Л. Левицька, Л. О. Подкоритова, В. К. Гаврилькевич] / М-во освіти і науки України, Хмельницький нац. ун-т, Каф. психол. та педагог. [та ін.]. – Хмельницький: ХНУ, 2018. – 140 с. – С. 52–56.

Гаврилькевич В. К., Крук С. Л.
Хмельницький національний університет

ЗАСОБИ ПСИХОЛОГІЧНОГО І ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТІСНО-ЗОРІЄНТОВАНОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ ГУМАННОЇ ПЕДАГОГІКИ

Психологічне і педагогічне забезпечення особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки має за мету створення психологічних, соціально-психологічних та психолого-педагогічних умов, що сприятимуть діяльності суб'єктів особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки. Воно полягає у *соціальному моделюванні* – створенні в рамках окремої гетерогенної соціальної групи (що складається із суб'єктів особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки), найбільш сприятливих умов для реалізації мети гуманної педагогіки – виховання гуманної та благородної людини. (Більш детально про це сказано у нашій статті «Базові положення психологічного і педагогічного забезпечення особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки в середньому загальноосвітньому навчальному закладі» на сторінках 74–76 цього збірника).

Здійснюючи соціальне моделювання, суб'єкти психологічного і педагогічного забезпечення вступають у взаємодію з суб'єктами особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки, використовуючи відповідні моделюючі засоби.

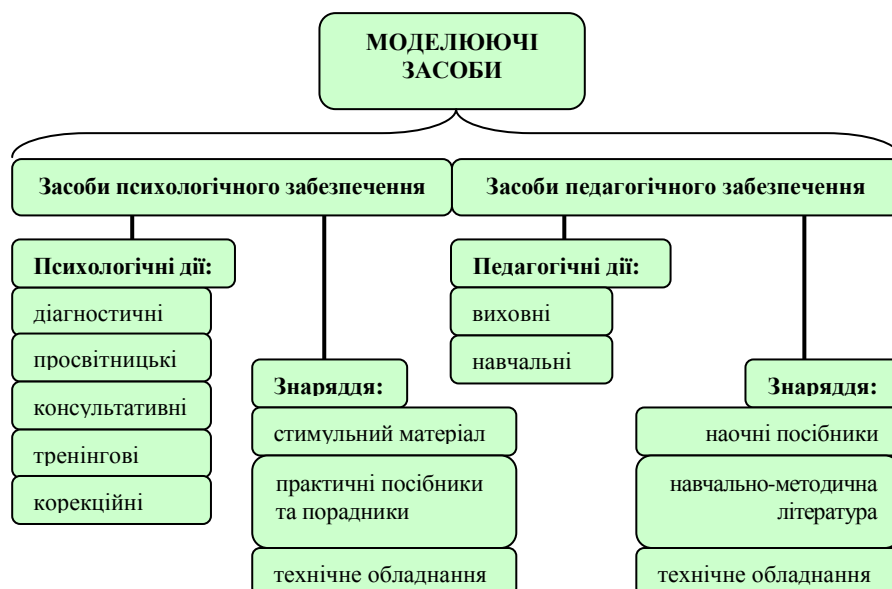
Мета статті – визначити і систематизувати засоби психологічного і педагогічного забезпечення особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки (моделюючі засоби).

Згідно великого тлумачного словника сучасної української мови, **засіб** – це: 1) якась спеціальна дія, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось; спосіб; 2) те, що служить знаряддям у якій-небудь дії, справі (наприклад, механізми, пристрої і т. ін., необхідні для здійснення чого-небудь, для якоїсь діяльності) (Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь, 2005., с. 420).

У нашій дослідно-експериментальній роботі **моделюючі засоби** – це сукупність різноманітних дій, що дають можливість здійснити необхідний вплив на обрану нами соціальну групу, щоб досягти її облагородження і побудувати *експериментальну соціальну модель освітнього середовища на засадах гуманної педагогіки*, а також сукупність різноманітних знарядь, необхідних для виконання цих дій.

Засоби психологічного і педагогічного забезпечення особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки (моделюючі засоби) – це дії та знаряддя за допомогою яких здійснюється моделювання соціально-психологічної ситуації та діяльності суб'єктів особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки. *Моделюючі засоби мають бути відповідними загальній меті діяльності суб'єктів особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки – вихованню гуманної та благородної людини.*

Загальна структура засобів психологічного і педагогічного забезпечення особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки (моделюючих засобів) подано на рисунку 1.

Рисунок 1. – Загальна структура засобів психологічного і педагогічного забезпечення особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки (моделюючих засобів).

Засоби психологічного забезпечення мають слугувати оптимізації діяльності суб'єктів особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки в середньому загальноосвітньому навчальному закладі.

Наш особистий досвід практичної реалізації ідей гуманної педагогіки показує, що цей процес є непростим у психологічному плані. Шлях від абстрактної ідеї, сприйнятої на *теоретичному розумовому рівні*, до *практичної діяльності й повсякденної поведінки* пролягає через:

- *орієнтований на практику розумовий рівень*, тобто через конкретні раціональні уявлення про те, як можна реалізувати цю ідею у реаліях власного життя й власної професійної діяльності;

- *почуття і відчуття*, які пов'язують розум із реальною внутрішньою та зовнішньою дійсністю;

- *емоції*;

- *праксіс* (систему рухових умінь і навичок).

Інтегрує всі ці рівні *система психодуховної саморегуляції людини*.

На кожному із названих рівнів у людини в процесі онтогенезу формується система різноманітних звичок. Ці звички можуть бути такими, що суперечать ідеалам гуманності та благородності, що зумовлено недосконалістю людини і суспільства, в якому відбувався її онтогенез до моменту зустрічі з ідеями гуманної педагогіки. Тому, ефективна практична реалізація ідей гуманної педагогіки передбачає необхідність перебудови особистих звичок людини відповідно до ідеалів гуманності й благородності. Іншими словами, шлях від ідеї гуманізму до гуманної діяльності й поведінки пролягає через гуманне переродження (трансформацію) особистості людини. На цьому шляху людині доводиться переживати кризи духовного розвитку і особистісного зростання.

Психологічне забезпечення діяльності суб'єктів особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки покликане допомагати їм проходити описаний вище шлях. Учням, учителям і батькам учнів пропонуються *цикли лекцій, семінарів і практичних занять* за такою тематикою:

- 1) самопізнання (розвиток рефлексивних механізмів особистості, самоусвідомлення, усвідомлення власних психологічних проблем та сильних сторін своєї особистості, розвиток позитивного самопочуття, здатності до творчості) за допомогою методів арт-терапії, тренінгового заняття «Любов як самопізнання» та ін.;

- 2) прийоми психологічної самодопомоги;
- 3) психодуховна саморегуляція людини;
- 3) особиста психогігієна у повсякденному житті – практична реалізація ідей гуманності і благородства у ставленні до самого себе, до свого тіла і душі;
- 4) психологічні закономірності особистісного і духовного розвитку людини.

Відповідно до актуальних потреб цільової аудиторії можуть бути підготовлені та проведені інші тематичні цикли занять.

Під час цих занять передбачається здійснення *психодіагностичних, психопрофілактичних, психологічно-просвітницьких, психологічно-консультативних і психокорекційно-розвивальних заходів.*

Названі заходи можуть здійснюватись у таких формах:

- *індивідуально-особистісній* (для окремої людини);
- *груповій* (для окремої групи учнів, учителів чи батьків учнів);
- *колективній* (для всього учнівського, педагогічного чи батьківського колективу школи).

Знаряддя, необхідне для здійснення психологічного забезпечення діяльності суб'єктів особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки може бути найрізноманітніше, залежно від тематики і виду заняття: мультимедійні презентації з відповідною апаратурою, роздатковий і стимульний матеріал для психодіагностики, твори мистецтва і обладнання для виконання арт-терапевтичних психотехнік тощо.

В якості *посібників та порадників* для здійснення психологічного забезпечення діяльності суб'єктів особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки можуть бути використані праці видатних психологів-гуманістів, таких як: К. Роджерс, А. Маслоу, Ф. Перлз, В. Франкл та ін. Зокрема, велику цінність у даному контексті мають праці, в яких гуманістично орієнтовані психологи і психотерапевти діляться власним практичним досвідом. Гуманістичній трансформації особистості слугують і твори Ш. О. Амонашвілі («Без Серця що зрозуміємо?», «Істина школи», «Кожний для мене учитель», «Лицар Гуманної Педагогіки. Скринька Честі та Служіння», «Посмішко моя, де ти? Думки в учительській», «Поспішайте, діти, будемо вчитися літати!», «Сповідь батька синові», «У «чаші» Дитини сяє зародок зерна Культури», «Чому не прожити нам життя героями духу? Думки в учительській», «Як любити дітей (досвід самоаналізу)» та інші), а також підготовлені співробітниками Всеукраїнської культурно-освітньої асоціації Гуманної Педагогіки за пропозицією Ш. О. Амонашвілі збірники цитат із книг Вчення Живої Етики, листів О. І. Реріх і записів Б. М. Абрамова («Учитель», 2014; «Учитель, укажи путь Красоты Духа!», 2015; «Полюбите будущее – крылья вырастут», 2017; «Семья – лоно человеческой культуры», 2017).

Засоби педагогічного забезпечення мають слугувати розвитку у суб'єктів особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки гуманістичного світогляду і підвищенню загального рівня обізнаності в галузі гуманної педагогіки. Цьому сприяє вивчення творчої спадщини видатних педагогів-гуманістів: К. Д. Ушинського, М. І. Пирогова, А. С. Макаренка, Я. Корчака, Г. Ващенко, В. О. Сухомлинського, та сучасних українських вчених – представників духовно-гуманістичного напрямку психології та педагогіки: І. Д. Бега, М. Й. Боришевського, І. А. Зязюна, С. Д. Максименка, В. В. Рибалки, М. В. Савчина та інших

Засоби педагогічного забезпечення особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки в середньому загальноосвітньому навчальному закладі на прикладі початкової школи дуже чітко й детально висвітлюються Ш. О. Амонашвілі у його авторському семінарі «Гуманно-особистісний підхід до дітей у освітньому процесі», а також описані в його працях, зокрема, у трактаті «Школа Життя» (Амонашвілі Ш. О. Школа Життя. Трактат про початковий ступінь освіти, заснованої на принципах гуманно-особистісної педагогіки. Хмельницький, 2002). Цей трактат є основним *методичним посібником* для педагогічного забезпечення у нашій дослідно-експериментальній роботі, оскільки в ньому описано відповідні педагогічні дії та знаряддя. Необхідно лише адаптувати викладені в ньому ідеї до сучасних умов життя української середньої загальноосвітньої школи.

Розв'язанню цього завдання допомагає авторський семінар «Методологічні основи гуманної педагогіки» (С. Л. Крук).

Як методичний посібник для гуманізації занять із фізики може бути використана праця І. Ступініне (Ступініне І. Фізика мовою Серця: додаток до курсу фізики середньої школи для духовно-морального виховання. Хмельницький, 2008), а для гуманізації занять із біології – праця В. Ф. Бак (Бак В. Ф. Биология языком сердца. Артемовськ–Донецк, 2008).

Досвід гуманізації навчальних занять мовленнєвого напрямку викладено в уроках професора В. Г. Ніорадзе (Пути выращивания письменно-речевой деятельности: Уроки Валерии Ниорадзе. Книга для учителя. 1–4 классы. Экспериментальные материалы / Запись М. Н. Абрамовой и М. И. Шишовой, под ред. М. И. Шишовой. Хмельницкий, 2010).

Для пізнання концептуальних положень гуманної педагогіки в контексті проблематики сучасного суспільства та основних етичних принципів професійної діяльності учителя на засадах гуманної педагогіки призначені «Маніфест гуманної педагогіки» і «Кодекс честі та служіння учителя» (Ш. О. Амонашвілі, Д. М. Маллаєв, С. Л. Крук та ін. Маніфест гуманної педагогіки. Вид. друге, виправлене та доповнене Кодексом честі та служіння учителя. Хмельницький, 2014).

Ознайомленню з сучасним станом розвитку ідей гуманної педагогіки в Україні можуть посприяти також інші наукові та публіцистичні праці, опубліковані в періодичних виданнях та у збірниках матеріалів Всеукраїнських конференцій і читань, присвячених питанням гуманної педагогіки.